

— MARINUS VAN DER LUBBE —

In het werklozenverzet dat aan het begin van de dertiger jaren in Leiden woedde speelde een man een rol, die later wereldberoemd zou worden. Vrijwel alle ondervraagden wisten zich hem te herinneren: Marinus van der Lubbe.

Onder de leus 'Vier dagen werken, tachtig gulden verdienen' trad hij geregeld als spreker op. "Ik heb Marinus van der Lubbe gezien met een optocht in de stad, dat hij met een grote rode vlag voorop, door de politie werd die vlag eraf getrokken en dan liep hij tien meter verder en dan deed hij zijn bloes open en dan haalde hij weer een rode vlag eruit en dan liep hij weer. Ik heb gezien, die jongen was oer en oersterk, dat ze hem op een handwagen hadden gesmeten, de politie, dat hij op de wagen met zijn armen gespreid zo de wielen vasthield en ze konden hem niet vooruit krijgen."

Dergelijk optreden maakte niet alleen dat mensen bewondering voor Van der Lubbe hadden, maar ook dat anderen hem "een domme schreeuwer", "een verstandloos monster" en "niet helemaal honderd procent" noemden.

Er was dus in het begin van de crisis wel sprake geweest van enig en soms heftig verzet, maar allengs overwon de berusting. Men geloofde er niet meer in.

Nu ontstond er een stroming in Europa die gebruik trachtte te maken van de moedeloosheid en onvrede. In vooral Duitsland kreeg ze grote aanhang en liepen miljoenen achter de hysteriese tapijtenvreter Adolf Hitler aan. Hij beloofde van alles en gaf de schuld aan de Joden. Als het

*Vrij onverwachts werd op 10 Januari het dood-
vonnis, door het Reichsgericht tegen Marinus
van der Lubbe uitgesproken, voltrokken door de
guillotine.*

duitse Herrenvolk eenmaal weer fier rechtop zou staan, dan was er geen crisis meer.

Gesteund door grote kapitalisten schold Hitler des te harder op die kapitalisten om zo de arbeidersmassa's mee te krijgen. Toen deze mislukte kunstschilder en zijn trawanten de macht in handen hadden schakelden ze iedereen uit die werkelijk had geloofd dat de kapitalisten onteigend zouden worden. De term Nationaal-socialisme bleek slechts een dekmantel te zijn.

Maar aan één belofte heeft de Rijkskanselier zich gehouden: de werkloosheid in Duitsland verdween. Voor de opbouw van de grootste oorlogsmachine uit de geschiedenis moest iedereen weer aan het werk. En terwijl de europese Joden uitgeroeid werden veranderde Duitsland in één groot werkkamp.

Er zouden echter nog heel wat jaren overheen gaan voor het zo ver was. In de tussentijd probeerden Hitlers geestverwanten in ons land ook voet aan de grond te krijgen.

Onder leiding van ingenieur Anton Mussert deed de Nationaal-Socialistische Beweging mee aan de verkiezingen.

Hier voelde niemand zich echter verwant met de nationaal-socialisten en veel stemmen halen deed de NSB niet. In Leiden in zijn geheel stemde maar één van de honderd mensen op Mussert, en dit gold ook voor de Kooi. In de Haver- en Gortbuurt stemden veel meer mensen NSB: 7,5%. Wat blijkt echter het geval te zijn? Deze stemmen komen vooral van de middenstanders op de Hogewoerd, als we namelijk het stemburo op die Hogewoerd niet meetellen komt

het percentage NSB-stemmers in de Haver- en Gortbuurt slechts op 1,7. Nog wel iets hoger dan in de Kooi, maar niet meer zo schrikbarend.

En zo was het overal in Nederland. Middenstanders en boeren voelden wel iets voor het fascisme, want dat beloofde hen rust. De middenstanders die zich verguisd voelden tussen kapitaal en arbeid zagen wel wat in een beweging die zowel beloofde de arbeidersbeweging aan banden te leggen als wel het kapitaal te beteugelen.

De zanger Louis Davids speelde in op die gevoelens toen hij zong:

We verzorgen onze medeburgers tegenwoordig best,
als je niet werkt krijg je achttien gulden premie.
En dan zijn er veel slampampers, die zijn liever
lui dan moe,
want die denken: 'Och, die achttien piek die neemt-ie.'
Ze schelden allemaal op patroon en kapitaal
en wie is weer de dupe van het vrijheidsideaal?
Dat is de kleine man, die kleine burgerman
Die doodgewone man met zo'n konfektiepakkie an
Een met 'n imitatie Jäger-onderbroekkie an,
Zo'n minimumlijer, zenuwelijer van 'n kleine man.

Niet alleen was het zo, dat de bewoners van Kooi en Haver- en Gortbuurt niet op de fascistten stemden. Er werden ons zelfs staaltjes verteld van verzet tegen de NSB.

Als deze namelijk in de Kooi kolporteerden met het blad Volk en Vaderland dan plakten de bewoners hun brievenbus

dicht. Of ze duwden ineens de klepperbus dicht juist als de vingers van de kolporteur er tussen zaten.

Het verzet tegen het fascisme ging soms nog wel verder dan het afklemmen van fascistenvingers of het met ze op de vuist gaan.

Gevluchte Duitsers, zoals het kommunistiese parlamentslid Karl Kimbl, werden opgevangen door Kooibewoners. Hetgeen zeker niet makkelijk was in deze tijd van armoede. Toen na de machtsovername van Hitler in Duitsland, Spanje aan de beurt was en Mussolini's soldaten en de S.S. Franco te hulp snelden in zijn strijd tegen de Republikeinen, toen met andere woorden het voorspel van de tweede wereldoorlog, de Spaanse Burgeroorlog uitbrak, toen waren er zelfs Kooibewoners die Franco gingen bestrijden.

"Daar drong weinig van door. Ja, d'r waren d'r bij ons wel een paar in de buurt. Van Rooyen, één daarvan, twee zijn d'r gegaan, maar één is er teruggekomen. Die is daar gesneuveld.

Kijk en dan dringt 't wel effe tot je door. Wat 'n stommerd die jonge, wat heb-tie daar nou mee te make met dat Spanje. Nou ja, verder dringt 't dan niet tot je door."

't Zou nog snel genoeg tot deze mevrouw en alle anderen doordringen, want in mei 1940 trokken de barbaarse horden over onze oostelijke grens. Mensenlevens en materiaal vernietigend, zoals de grootste economiese crisis dat niet kon.